

Milli Sanayimizin Bilinmeyen Girişimcisi Nuri Demirağ

Sorgu hâkimi Ömer Bey'in ve eşi Ayşe Hanım'ın, ileride "sayısız ilke imza atan kişi" olarak söz edilecek oğulları Nuri Demirağ o zamanki ismiyle Mühürzade Mehmet Nuri 1886'da Sivas'ın Divriği ilçesinde dünyaya gelir. Talihsiz bir kaza sonucunda babasını kaybettiğinde kendisi 3 yaşındadır, kardeşi Abdurrahman Naci de 3 aylıktır. Rüştüye mektebine devam eden Nuri'ye başarılı ve örnek bir öğrenci olması nedeniyle okulu bitirince aynı okulda vekil öğretmenlik

teklif edilir. Böylece Nuri iş hayatına atılmış olur. Ziraat Bankası'na memur alınacağını haber alan Mehmet Nuri girdiği sınavda başarılı olunca Ziraat Bankası'nın önce Kangal şubesinde daha sonra da Koçgiri şubesinde çalışır. Koçgiri şubesinde çalıştığı dönemde bulunduğu yerde büyük kıtlık baş gösterince depolarda terk edilen tahıllı kişisel inisiyatifini kullanarak uygun fiyatla satar. Bunun üzerine hakkında soruşturma açılır, ancak gerçek anlaşıldığında ödüllendirilir.

Nuri Demirağ havacılık sanayisinin yanı sıra başka pek çok girişimiyle de tarih sayfalarında yerini almış. Kendisi Türkiye Cumhuriyeti demiryolları inşaatının ilk müteahhitlerinden ve cumhuriyet devrinin ilk sayılı zenginlerinden. Kardeşi Abdurrahman Naci Demirağ ile yaptıkları demiryolları Türkiye ekonomisinin can damarı olmuş. Kazandığı tüm parasıyla ise 1936 yılında havacılık sanayisinin temellerini atmış Nuri Demirağ'dan bugün bile Türkiye Cumhuriyeti'nin en büyük girişimcisi olarak söz ediliyor.

Sigara Kâğıdında "Türk Zaferi"

Ziraat Bankası'nda memuriyetini sürdürürken Maliye Bakanlığı'nın sınavlarını kazanan Mehmet Nuri'ye İstanbul yolu gözükür. Artık Maliye Bakanlığı'nın bir çalışanıdır. Çalışırken mesleki bilgisini de artırmaya önem veren Nuri Bey bir yandan da Maliye Yüksek Okulu'ndaki gece derslerine katılarak yüksek öğrenimini tamamlar. Bu dönemde İstanbul işgal altındadır. Bir gün Maliye Müfettişi Mehmet Nuri Bey bugünkü Kurtuluş semtindeki maliye şubesini teftişe gider. Şubeden çıktığında birkaç Rum delikanlı önünü keserek başından aldıkları fesi yere atar ve kendisiyle alay eder. Nuri Bey'in milli gururu zedelenir. "Milli haysiyet ve şerefi böyle ayaklar altında çiğnenen bir hükümete memurluk edemem" der ve istifa eder. Aslında bu hayatının dönüm noktasıdır. Memurluktan ayrılan Nuri Bey ticarete atılmaya karar verir. Ancak bütün sermayesi 56 sarı liradır. Bunu 252 lira kâğıt paraya çevirir ve sigara kâğıdı üretimi işine yatırır. Kendisi sigarayı hiç sevmediği halde yabancılara sigara kâğıdı için ödenen paranın milli servete verdiği zararı önlemek niyetiyle sigara kâğıdı üretimine başlar. Başarılı olmanın tek yolunun çok çalışmaktan geçtiğinin bilinciy-le büyük bir azimle çalışır. "Türk Zaferi" adını verdiği ürün, yabancıların denetimindeki sigara kâğıdı piyasasında halk tarafından büyük ilgi görür. Nuri Bey'in 252 lirası 3 yıl içinde 84.000 liraya çıkar. Bu arada işgal sona ermiş, Cumhuriyet ilan edilmiştir.

Ülkeyi “Demirağlarla” Ördüler

Bütün varlığını ülkesi için kullanmayı amaç edinen Nuri Demirağ sigara kâğıdı üretiminde olduğu gibi diğer alanlarda da yabancı tekelini kırmayı istiyor, paranın yurt içinde kalmasını hedefliyordu. İşte demiryolu yapımına başlaması da bu doğrultuda bir girişimdi. 1926’da Samsun-Sivas demiryolunun yapımını üstlenen Fransız şirketi Reji Jeneral işi bırakınca demiryolunun Türk müteahhitler, Türk işçiler tarafından yapılması kararlaştırılır. Bunu duyan Nuri Demirağ hayatının fırsatını yakalamış olmanın heyecanıyla o zamanki tapu dairesinde mühendislik yapan kardeşi Abdurrahman Naci’nin işinden ayrılmasını ister ve iki kardeş bu iş için kolları sıvar. İlk olarak yapılacak 7 km’lik kısım için ihaleye giren Nuri Bey 210.000 lira gibi çok düşük bir fiyat vererek ihaleyi kazanır. İşin geri kalanını da yapmalarına karar verilmesiyle iki kardeş Samsun-Sivas, Fevziapaşa-Diyarbakır, Afyon-Antalya, Sivas-Erzurum, Irmak-Filyos hatlarında 1012,50 km’lik demiryolu hattı inşaatını tamamlar. Diğer bir deyişle ülkeyi “demirağlarla örerler”. Bu demiryolları Türkiye ekonomisinin can damarı olmuştur. Irmak-Filyos demiryolu hattının diğer adı “kömür yolu” dur. Ankara yakınından geçen bu yol, Zonguldak havzasıyla ülkenin diğer kömür yatakları arasındaki bağlantı sağlayarak enerji ihtiyacının karşılanmasına katkıda bulunacaktır. İkinci önemli proje olan Sivas-Erzurum demiryolu, Divriği madenlerinin işlenmeye başlamasıyla madenlerin transferini sağlayarak gerçek işlevine kavuşmuştur. Fevziapaşa-Diyarbakır hattı yani “bakır yolu”, Ergani Bakır işletmelerinin ekonomiye kazandırılmasını amaçlar. Çök dağlık ve kayalık arazide balyozlarla dağları delerek tünel açmak zorunda kalsalar da işleri 1 yıl gibi kısa bir sürede bitirirler. Mustafa Kemal Atatürk bu başarıları, iki kardeşe Demirağ soyadını vererek ödüllendirir. Mühürzade Nuri Bey artık Nuri Demirağ olmuştur. Cumhuriyet’in bu ilk yıllarında Nuri Demirağ artık Türkiye’nin ünlü inşaat müteahhidi ve en zengin birkaç kişisinden biridir. Demiryolu müteahhitliği dışında Bursa’da merinos, Karabük’te demir-çelik, İzmit’te selüloz, Sivas’ta çimento fabrikalarının ve İstanbul sebze, meyve hali inşaatlarının müteahhitliğini de yapmıştır.

İstanbul Boğazı’na Köprü Hayali

Büyük inşaat projeleri Nuri Demirağ’ı heyecanlandırmıştır. Bu heyecanla İstanbul Boğazı’na köprü inşa etmeyi planlar. Yurtdışından uzmanlar getirerek incelemeler yaptırır. San Francisco’daki Golden Gate köprüsüyle aynı sistemde bir köprü yapılması için anlaşılır. Tüm hazırlıkları bitmiş olan köprü projesi 1934’de Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk’e sunulur. Kendisinden onay alınsa da hükümetten onay alınamaması nedeniyle bütün çalışmalar boşa gider. Bu sonucu hiç beklemeyen Nuri Demirağ büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Ama bu fikri 41 yıl sonra hayata geçer. Enerji kaynaklarının o günlerde yetersiz olması da Nuri Bey’in dikkatinden kaçmaz. İleri görüşlü biri olması sayesinde KebanBarajı projesini ilk kez o tarihte gündeme getirir. Ancak pek kimsenin ilgilenmediği bu fikri de 33 yıl sonra gerçekleşir.

Siyasete de Atılan Demirağ: Köyleri Kalkındırma Planları

Nuri Demirağ politikaya girmeye karar verir ve 1945 yılının temmuz ayında bir muhalefet partisi kurar. Milli Kalkınma Partisi ile seçimlerde yeterince başarı gösteremeyince 1954’teki seçimlerde Demokrat Parti’den adaylığını koyarak Sivas milletvekili seçilir. Çölleşmeye karşı tedbirler, tarım ve hayvancılık, enerji, köprüler ve barajlar, limanlarla ilgili çalışmalar yapar.

Nuri Demirağ’ın hayalinde modern köyler vardır ve bu halini de gerçeğe dönüştürmek için yüklü miktarda para harcar. Bu modern köyleri kurmak için işe memleketi Divriği’den başlar. Modern köyler Türkiye’ye bu noktadan yayılacaktır. Üç farklı tipte modern köy için tüm planlar hazırlanır. Bu köy tiplerinden biri 1700 nüfuslu ve 340 haneli ziraat köyü, diğer ikisi de endüstri ve maden köyleri olacak, 1750 nüfus, 342 hane barındıracaktır. Ancak bu projeleri de çeşitli nedenlerle diğer projeleri gibi hayata geçirilememiştir.

Teknik ve Ahlak Üniversitesi Projesi

Nuri Demirağ’ın pek çok projesi hayata geçirilemese de kendisi pek çok ilke imza atmış biri olarak biliniyor. Nuri Demirağ’ın bu ilklerinden biri de kurmayı planladığı Teknik ve Ahlak Üniversitesi’dir. Ülke kalkınmasına çok önem veren Demirağ, bunun ancak her açıdan donanımlı genç nesillerle gerçekleştirileceği fikrinden yola çıkarak böyle bir üniversite projesi hazırlar. Bu üniversitede kendi deyimiyle “kollarında altın bileziği” olan gençler yetişecektir. Demirağ bu projesiyle ahlak ve tekniği bir üniversite isminde bir araya getiren ilk kişidir. Bu üniversiteden mezun olan gençlerin iş aramayacağı, kendilerinin girişimde bulunacağı, iş kuran ve işveren gençler olmasını istemiştir. Üniversitede olması planlanan 22 bölümden bazıları: Uçak mühendisliği, kimya, makine, elektrik, yol ve bina inşaatı, meteoroloji, fabrika organizasyonu, su mühendisliği, fizyoloji, tıp, hukuk, iktisat, astronomi ve dinler, gazetecilik. Nuri Demirağ üniversiteyi Paşalimanı’ndaki, milyonlar değerindeki arazisinde kurmak ister. Planları çizilen üniversitenin tam bir yerleşke şeklinde olması, 3442’si yatılı olmak üzere toplam 10.000 öğrencinin öğrenim görmesi planlanır. İstanbul’un fethinin 500. yılında Üsküdar’da Nuri Demirağ korusunda açılmasını planladığı Teknik ve Ahlak Üniversitesi maalesef hayata geçirilemez.

Kaynaklar

Fatih, M. D., *Türkiye’nin Havacılık Efsanesi Nuri Demirağ*, Ötügen, 2007.
Necmettin, M. D., *Nuri Demirağ Hayat ve Mücadeleleri*, Nu.D Matbaası, 1957.
<http://www.youtube.com/watch?v=xf31CdjOihM>